

spjeva, i konačno "Pregled književnog rada bosanskih franjevaca u 17. i 18. stoljeću". Ti provodnički tekstovi autorica knjige smisleno vode čitatelja kroz vrijeme te kulturno i književno okruženje koje se odražava u pjesničkom stvaralaštvu Jure Radojevića Gizdelina. Tako su stvoreni spoznajni temelji za bolje razumijevanje i vrednovanje Gizdelinova pjesništva, koje se analitički predočuje u drugome dijelu knjige pod naslovom "Zaboravljeni pjesnik Jure Radojević Gizdelin".

Na sedamdesetak stranica ovoga poglavlja upoznajemo se s Gizdelinom u svjetlu kulturno-povijesnih istraživanja, šturih, ali važnih za zaključke o njegovu bosanskom (?) podrijetlu te pjesničkom izričaju kojemu pristupa u poodmakloj životnoj dobi, i to nakon tragičnih povijesnih događaja iz 1671. godine, koji za sobom povlače teške posljedice za Hrvatsku, ali i nadu u vraćanje davnih hrvatskih granica. U žanru *prigodnoga epskoga spjeva* razvedenoga sadržaja, u kojemu pjesnik iznosi trenutnu političko-povijesnu tematiku ostvarenu u veličanju cara Leopolda I. i promoviranju kršćanskoga jedinstva na južnoslavenskom prostoru, Jure Radojević bezuvjetno nalazi svoje mjesto u okviru hrvatskoga baroknog stihovnog izričaja. Slijedi transkripcija teksta (103-190) s kolofonom na hrvatskom i latinskom jeziku te godini i mjestu tiskanja, a potom pretpisak obaju djela (191-254) Jure Radojevića.

Da u našoj književnoj povijesti ima nepoznanica, govori nam ova knjiga, a da u privatnim posjedima ima iznimnih vrijednosti koje valja razotkrivati, otkriva nam *Gizdelin*, knjiga koja je u prvim analizama don Rozarija Šutrina, a potom Vande Babić i Sanje Knežević ušla u svijet hrvatske barokne književnosti, pokazavši koliko je velika stvaralačka moć malih ljudi.

Antonija ZARADIJA KIŠ

Vesna Marjanović, Maske, maskiranje i rituali u Srbiji, Čigoja štampa - Etnografski muzej, Beograd 2008., 346 str.

Studija Vesne Marjanović *Maske, maskiranje i rituali u Srbiji* rezultat je istraživačkoga rada tijekom gotovo tri desetljeća i u kojem su zabilježeni gotovo svi rituali u kojima se javlja maskiranje u 20. stoljeću na području Srbije, u Srba, ali i drugih etničkih zajednica koje nastanjuju taj prostor.

Etnološko komparativno proučavanje maskiranja započeto je krajem 19. stoljeća te se u tome nastojao pronaći kontinuitet sa starijim društvima i sličnim pojavama: promatralo ga se u okviru animističke, agrarno-magijske i deističke orijentacije rituala te se smatralo da je maskiranje način, ali i sredstvo, komunikacije s "bićima s onog svijeta" (npr. Schneeweis, Meuli, Vulcănescu i dr.). Prema takvu tumačenju maskirani su posrednici između živih i mrtvih te o njima ovisi plodnost i zaštita u novome ciklusu vegetacijske i agrarne godine.

Autorica polemizira s uvriježenim teorijskim pretpostavkama da je maskiranje u vezi s kultom predaka, odnosno s agrarnim božanstvima, te smatra da je takav način promišljanja odavna napušten u religijskim predstavljanjima i nastoji ponuditi današnji, suvremeni pogled na izmijenjene funkcije maskiranja.

Prikupljene i obrađene rituale s maskiranim sudionicima Marjanović istražuje kao kompleksne pojave, pri čemu osobito naglašava na transkulturalnost. Tako njezin pojam "narodne kulture" ne ostaje "okamenjeni" relikv nekog prošlog vremena, nego uočava i oblike transformacije i procese aktualizacije. Kartografiranjem rituala s maskiranim sudionicima od sjevera do juga Srbije autorica obrađuje tradicionalne i nove oblike rituala, ali i samog maskiranja, te zapaža da ono za suvremenog čovjeka ima u prvome redu sekularni značaj (unatoč religijskom podrijetlu) sa sve naglašenijom "spektakularnom ulogom turističkog marketinga i kulturnog menadžmenta".

Fenomene maskiranja i maski autorica promatra u novome svjetlu, uzevši u obzir starija empirijska i teorijska razmatranja, ali i vodeći vlastita terenska zapažanja te nudi svojevrsnu tipologiju: maskiranje u magijsko-religijske svrhe (u okviru godišnjeg ciklusa običaja), u zabavne (zabavno-radna seoska okupljanja) te u parodijsko-komercijalne svrhe, u čemu u današnjoj Srbiji sudjeluju podjednako oba spola, za razliku od prijašnjih vremena kad je, uz neke iznimke (npr. ženske maskirane povorke), maskiranje bilo privilegijom muškaraca.

Od tradicijskih oblika preživjela su maskiranja vezana uz godišnji/crkveni kalendar te uz običaje životnog ciklusa (svadba), a u posljednjim desetljećima 20. stoljeća razvio se i novi oblik maskiranja, koji autoričino istraživanje obuhvaća u javnom i privatnom prostoru, gradskim i ruralnim sredinama, kao i razne oblike karnevala i *maskarada*, maskiranja u političkim i sportskim ritualima te u humanitarnom i reklamnom kontekstu.

U obradi prikupljenoga materijala Vesna Marjanović se koristi formalnom, funkcionalnom i semiološkom analizom kako bi odgovorila na pitanje postoji li u današnjoj Srbiji bahtinvska "smjehovna" kultura u kontekstu društvene stvarnosti obrnutoga reda.

Funkcionalnom analizom autorica pokazuje da su tradicijski oblici rituala s maskiranjem napušteni kada su nestale "materijalne osnove za vjerovanja u moć kontaktnog odnosa s prirodom i kada je napušten obrazac da se sličnim utječe na slično". Novi oblici maskiranja, prema njezinu mišljenju, služe isključivo za zabavu te imaju integrativnu ulogu unutar zajednice, no pridonose i lokalno-turističkoj atraktivnosti.

Semiološka analiza poslužila je kako bi se utvrdile značajke simboličkoga ponašanja maskiranog, pa autorica zaključuje kako se mogu opaziti identični postupci u svim kulturama, dok je poruka koja se šalje maskom promjenjiva i ovisi ponajprije o kulturnom kontekstu.

Knjiga je podijeljena na šest poglavlja: "O maski, maskiranju i ritualima", "Od tradicije do novih formi maski, maskiranja i rituala", "Tipovi maski, maskiranja i likovi", "Funkcionalni pristup proučavanju maskiranja u ritualima stanovništva Srbije", "Semiološka analiza maskiranja u ritualima stanovništva Srbije" te "Završna razmatranja", uz sažetak na engleskom te iscrpnu bibliografiju i kazalo pojmova i imena.

Iako se nije moguće složiti sa svim tezama i zaključcima Vesne Marjanović, svakako se mora pohvaliti golemi trud i doprinos u prikupljanju i sintezi građe o maskama i maskiranju u Srbiji. Nadamo se da će ova knjiga potaknuti i hrvatske znanstvenike na sličan pothvat.

Nataša POLGAR